

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ З ВАДАМИ СЛУХУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ЦИКЛУ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ ПІДГОТОВКИ

О. І. САВЧУК

Професійна освіта на початку XXI століття вступила в новий етап свого розвитку. Сучасне суспільство потребує спеціалістів високого рівня, всебічно підготовлених, із розвинутим творчим мисленням, здатних гнучко реагувати на різноманітні інноваційні процеси та використовувати їх у своїй професійній діяльності. Одним з найактуальніших завдань вищої освіти є необхідність приділяти увагу професійній підготовці студентів з обмеженими можливостями.

Це дасть змогу підготувати кваліфікованих фахівців, які будуть представлені перед суспільством і зможуть приймати вірні рішення. Адже такі студенти зазвичай сором'язливі та закриті у собі. Це люди з особливими потребами, які є часткою нашого суспільства. В Україні таких людей налічується до 60 тисяч. До них ставляться так, як до рівних і таких, що заслуговують на повагу і сприйняття їх такими, якими вони є. У Законі про освіту не передбачено обмежень щодо досягнення освітнього рівня, тому вони перебувають в рівних мовах щодо отримання освітніх послуг. Це те право, яким усі ми користуємось як члени суспільства. З огляду на це зростає актуальність наукових досліджень, присвячених розв'язанню назрілих питань професійної підготовки майбутніх фахівців з особливими потребами [1].

Саме тому **метою нашої статті** є дослідження особливостей професійної підготовки студентів з вадами слуху під час вивчення дисциплін циклу природничо-наукової підготовки, зокрема аналіз стану доступності лекційного, роздаткового матеріалу, термінологічних словників та відеоматеріалів із даних дисциплін, а також надати рекомендації щодо супроводу навчальної діяльності студентів даної категорії.

Важливість вирішення окресленої проблеми зростає, адже люди з особливими потребами мають обмежені адаптаційні можливості, що часто спричиняє соціальну дезадаптацію й ускладнює процес їхньої інтеграції в суспільство, як майбутніх фахівців. Труднощі, які виникають під час навчальної діяльності, а саме в період позааудиторної роботи, значно легше переносяться, якщо в навчальному процесі у вищих навчальних закладах присутнє успішне вирішення соціальної та психологічної адаптації. Все це можливо виконати за рахунок облаштування та устаткування необхідним інвентарем, для забезпечення мети, такої як підготовка професійного фахівця у майбутньому. У процесі вирішення проблеми інклюзивного навчання студентів з обмеженими можливостями запропоновані такі заходи, які спрямовані на покращення успішності студентів, під час вивчення таких дисциплін, як: анатомія та фізіологія людини, еволюція та анатомія нервової системи й вікова анатомія і фізіологія.

Завданнями нашого дослідження є: 1) проаналізувати стан доступності лекційного матеріалу з даних дисциплін; 2) застосувати елементи роздаткового матеріалу в ілюстрованій формі; 3) розробка термінологічних словників з розширеним значенням термінів; 4) модернізувати відеоматеріал з додаванням титрів та субтитрів; 5) супровід навчальної діяльності.

Вивчивши наукові праці таких учених, як: О. Венгер, Ф. Хайруллін та Л. Клочек, які приділили велику увагу вивченню механізмів адаптації, ми зробили висновок про те, що проблемі соціальної та психологічної адаптації студентів з особливими потребами у вищих навчальних закладах приділяють недостатню увагу. Адже ці види адаптації у студентів з обмеженими можливостями відіграють велику роль в їхньому професійному майбутньому та життєвій позиції. Важливість розв'язання окресленої проблеми актуалізується, насамперед, тим, що професійна адаптація в умовах навчального закладу є процесом формування у студентів інтересу до обраної професії, прагненням досконало оволодіти нею та закріпити аудиторний матеріал під час практичного застосування, що в майбутньому суттєво полегшить процес входження фахівця у професійну діяльність [2]. Професійна адаптація передбачає оволодіння студентом повним обсягом професійних знань, умінь і навичок, методикою й логікою науки, відповідними компетенціями тощо. Важлива роль щодо успішної професійної адаптації належить науково-педагогічному персоналу ВНЗ.

Об'єктом нашого дослідження стали студенти з вадами слуху, які навчаються у Хмельницькому інституті соціальних технологій Університету „Україна” за напрямом підготовки

„Здоров'я людини”. Ми обрали саме цю категорію студентів, оскільки вони складають 25% від усіх студентів з особливими потребами, що навчаються за даною спеціальністю.

Людина, позбавлена слуху, неспроможна сприймати звукові сигнали, необхідні для повноцінного пізнання навколишнього світу, не здатна контролювати вимову різних звуків, унаслідок чого обмежуються можливості її спілкування з людьми та інтеграції у суспільство. Відсутність або недорозвиток функції мовлення, в свою чергу, призводить до порушень у розвитку інших пізнавальних процесів і, головним чином, словесно-логічного мислення [3].

Студенти з вадою слуху, особливо глухі, певною мірою перебувають у звуковій ізоляції. Беручи до уваги той фактор, що у студентів з обмеженим або відсутнім слухом, добре розвинутий руховий апарат, а саме дрібна моторика рук, а також зоровий рефлекс, то в першу чергу необхідно визначити спосіб спілкування, якому вони надають перевагу.

Саме тому в ході навчальної діяльності студентів з вадами слуху, під час вивчення дисциплін природничо-наукового спрямування: „Анатомія людини” та „Біохімія”, нами використовується ілюстрований супровід навчання, який застосовується для подолання бар'єрного відчуття навколишнього середовища. Кожен студент даної категорії вимагає індивідуального, особистісно-зорієнтованого навчання.

В нашій практичній діяльності зі студентами з вадами слуху доводиться працювати за трьома методиками розпізнавання мовних символів.

Перший – це використання залишкового слуху. Викладачу під час роботи з такими категоріями студентів слід пам'ятати про виразність і чіткість вимови. Слід зазначити, що в особи з повною втратою слуху відсутня здатність сприймати на слух всі звуки навколишньої дійсності. Це, в свою чергу, впливає на рівень накопичення словникового запасу, розуміння сприйнятої інформації та на стан мовленнєвого і загального розвитку людини в цілому. Застосування студентами із залишковим слухом звукопідсилюючої апаратури, в даному випадку – слухових апаратів, розширює їхні можливості сприймання інформації за допомогою слухового аналізатора. При використанні слухових апаратів звуки мовлення стають розбірливими та чіткими [2].

Другим основним методом є – читання по губах. Цей метод допомагає нечуючій особі доповнювати слухові враження, розуміти співрозмовника, порівнювати свою вимову з вимовою інших людей. Читання по губах є дуже важливою складовою у правильному розумінні дактильно-жестової мови. Люди з вадами слуху значну увагу приділяють міміці та жестам, виразам обличчя, мові тіла співрозмовника. В даному випадку відіграє велику роль чіткість і виразність рухів губ та рук, для покращення сприйняття матеріалу, який викладає педагог. Особливої уваги заслуговує зорове сприйняття мовлення, яке зростає в залежності від ступеня порушення слуху. Досліджено що, читаючи по губах, люди з вадами слуху можуть прочитати лише 30% інформації, 70% – просто вгадують. А вже під час мовленнєвого акту мімічні м'язи обличчя іноді повторюють свої рухи під час відтворення різних букв чи звуків. Отже, читання по губах вимагає значної концентрації уваги, що призводить до швидкої стомлюваності та втоми. Це одна з умов навчальної діяльності, яка перешкоджає інтенсифікації навчального матеріалу, в результаті чого процес засвоєння матеріалу буде значно знижений, якщо студент стомлений. Технологія навчального процесу в такій групі передбачає використання ряду прийомів, зокрема розбірливої артикуляції, подачі матеріалу „обличчям до обличчя”, вповільнення темпу лекції тощо.

На сьогодні практично доведено, що лекції та роздаткові матеріали краще сприймаються студентами, якщо вони містять ілюстрований характер. Використання методу ілюстрацій носить практичний характер під час викладання таких професійно-практичних дисциплін, як: анатомія, фізіологія людини, еволюція та анатомія нервової системи, вікова анатомія і фізіологія.

Практичним доробком включення у навчальну діяльність щодо роботи зі студентами з вадами слуху є використання *дактильно-жестової мови*.

Дактильна мова – це спілкування за допомогою системи знаків, які подаються за допомогою дрібної моторики рук. Вона являє собою алфавіт, в якому кожна буква відтворюється пальцями рук, у вигляді дактильних букв. Дактилями складаються в слова, потім у фрази, причому той, хто говорить, слідує граматиці розмовної мови. Дактильна мова – своєрідна форма розмовної мови.

Жестова мова – це спілкування за допомогою засобів національної жестової мови глухих – лінгвістичної системи, яка має своєрідну лексику, граматику тощо. Калькуюча жестова мова – це система спілкування, що калькує усне мовлення. Жести тут є еквівалентами слів, а порядок їх послідовності такий же, як і в звичайному реченні [5]. Як правило, сурдоперекладачі під час передачі інформації нечуючим особам застосовують саме калькуючу жестову мову, поєднуючи її з дактильною.

Студенти з вадами слуху сприймають навчальний матеріал переважно візуально, з міміки та жестів викладача або через сурдоперекладача. Враховуючи те, що студент у ВНЗ не зустрічається з певним терміном, тоді сурдоперекладач використовує дактильну мову і пояснює все слово по буквах від початку до кінця.

Одним з ефективних способів сприйняття студентами з вадою слуху є *зорове сприйняття*. Викладач, обмежений лексиконом студента з вадами слуху, використовує різноманітні засоби наочності, організовує роботу зі словником, термінологією, плакатами тощо. Особливо важливо, щоб студент зрозумів зміст, а не просто дивився на них. Окрім сприйняття навчального матеріалу та його узагальнення, відбувається також закріплення інформації в пам'яті глухих студентів, тому закріплення знань, повторення навчального матеріалу здійснюється на всіх частинах навчальних занять.

Зауважимо, що основою повторення є словесна мова, яка нерідко супроводжується мовою жестів. У повторення слід практично внести не тільки фактичний матеріал навчальних дисциплін, але й повторення висновків, законів, правил тощо. З метою попередження формального засвоєння знань необхідно перевіряти і вміння їх застосування в навчальній та практичній діяльності. Це дає змогу студентам з вадами слуху навчитися пов'язувати засвоєні знання з майбутньою професійною діяльністю. Викладач вимагає від усіх студентів з вадами слуху чіткої та грамотної усної відповіді, яку вони зазвичай можуть дати, таким чином долається сором'язливість і замкнутість означеного контингенту [4].

Під час відповіді студента викладач може використовувати сурдоперекладача лише у тому разі, коли викладач не може зрозуміти відповідь студента. Інколи у викладача виникає неоднозначна оцінка рівня навчальної діяльності, тому потрібно дослідити рівень підготовки за допомогою інших пристроїв та інших видів діяльності. Зважаючи на це, кожен викладач, який працює в таких групах, зобов'язаний чітко організувати моніторинг і контроль навчальних досягнень студентів.

Отже, комплексний підхід до навчальної діяльності щодо методів навчання дасть високу якісну оцінку рівню підготовки фахівців у сфері соціального обслуговування студентів з особливими потребами, що допоможе їм адаптуватися на ринку освітніх послуг і бути висококваліфікованими і поважними фахівцями у своїй сфері, попри фізичні обмеження. Працюючи з таким контингентом студентів, слід усвідомлювати, що чим більша кількість аналізаторів бере участь у процесі вивчення нового матеріалу, тим міцнішими та глибшими стають їхні знання.

Список використаної літератури:

1. Дольнікова Л. В. Структурування навчального матеріалу з природничих дисциплін / Педагогіка і психологія професійної освіти. / Л. В. Дольнікова. – 1997. – № 3 – 4. – Ч. 2. – С. 11 – 16.
2. Назарина В. П. Передумови розуміння та запам'ятовування мовленнєвого матеріалу глухими дітьми / В. П. Назарина // Дефектологія. – 2001. – № 1. – С. 30 – 33.
3. Пономаренко О. І. Соціально-педагогічна адаптація в процесі організації життєдіяльності дітей в умовах школи-інтернату / О. І. Паномаренко. // Вісн. Харків. держ. акад. культури. – 2002. – Вип. 9. – С. 241 – 249.
4. Синьов В. М. Основи дефектології / В. М. Синьов. – К. : Вища школа, 1994. – 143 с.
5. Таланчук П. М. Не втрачай свій шанс потрапити в еліту. / П. М. Таланчук. – К. : Університет „Україна”, 2002. – 24 с.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Л. С. Кравчук